

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 50 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 10. novembra 1959.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Kdo ima prav?

Pričujoči dopis o vprašanju slovenske samouprave priobčujemo radi že zategadelj, ker osvetljuje to vprašanje tudi za primer, da bi bila samouprava samo delna. Seveda ne moremo popustiti od zahteve po popolni samoupravi, kakor jo bo dobila Hrvaška brez dvoma v kratkem, iz razlogov, ki smo jih že dovoljkrat navedli. Tako delno samoupravo bi mogli priznati samo kot izrečno določen prehod.

Uredn.

Pretekla tedna smo mogli v vprašanju bodoče slovenske samouprave zaznamovati korak naprej za toliko, da se je v petek 27. oktobra tudi »Slovenec« izjavil za široko samoupravo slovenske banovine. Zgodilo se je to v polemiki s »Slovenskim narodom«, ki je bil prinesel novico, da je komisija, ki se bavi z ureditvijo kompetenc slovenske banovine, dobila od gospodarskih krogov JRZ svarilo, naj ne gre predaleč v svojih gospodarskih predlogih, ker bi bilo to slabo za slovensko gospodarstvo. »Slovenec« je tedaj zapisal:

Resnica pa je docela drugačna! Komisija, ki se bavi z organizacijo finančne strani prihodnje slovenske banovine, je še pred kratkim na sestanku in skupnem posvetu vseh bivših slovenskih poslancev JRZ podala kaj razveseljivo sliko o tem vprašanju. V svojem poročilu je komisija ugotovila, da je Slovenija v finančnem pogledu najmanj toliko sposobna, kakor banovina Hrvaška, in da se bo v svoji prihodnji finančni samoupravi mogla Slovenija krepko in vsestransko razvijati, ne da bi pri tem morala omejevati tiste izdatke, ki jih bo morala prispevati k skupnim državnim dajatvam.

Na odločujočem mestu, kjer smo se informirali, nam je bilo kratko in določno povedano, kar tudi zapišemo: »Narodovo« svari, ki izhaja baje od nekakih »gospodarskih strokovnjakov«, češ da bo slovenska banovina v denarnem pogledu pasivna, je gladko izmišljeno, zlohотно iz trte zvito v vsej svoji vsebini!

Ker je v istem času prineslo tudi »Jutro« članek Vekoslava Kukovca, v katerem se tudi ta izreka za široko samoupravo in slovensko slovo, je bilo videti, da smo se Slovenci res povzpeli že tako visoko, da imamo glede svojega bitnega vprašanja enotno mnenje. Toda ta videz je trajal kaj malo časa, kajti že v nedeljo 29. p. m. je »Jutro« priobčilo na vidnem mestu dopis iz vrst slovenskih gospodarstvenikov, ki zopet svari pred preveliko samoupravo in v katerem beremo tudi sledeče odstavke:

Brez zadovoljive rešitve vprašanja banovinskih financ ne moremo in tudi ne smemo organizirati slovenske samouprave, sicer se nam lahko zgodi, da nam bodo za prenešene kompetence prepustili zopet dohodke po kakšnem famoznem ključu, ki bi naši banovini prinesel mnogo manj kakor bi nam pripadalo, ali pa, da nam država prepusti za kritje prenešenih izdatkov take davke, katerih donos je v Sloveniji zelo slab.

V tej zvezi naj navedemo le primer zemljiškega davka, katerega donos predstavlja v Sloveniji samo eno osmino celotnega donosa neposrednih davkov, v dunavski banovini pa šest osmin. Če bi država v zvezi s prenosom kompetenc na banovine prepustila banovinam donos zemljiškega davka, tedaj bi bil to za Slovenijo pravi debakel, dunavska banovina pa ne bi vedela kam z denarjem.

Vprašanje prenosa dela državnih dohodkov še ni rešeno niti za banovino Hrvatsko in se tudi ne da rešiti za vsako banovino posebej. Brez predhodne ureditve tega finančnega vprašanja bi bilo zlasti za banovino Slovenijo sila riskantno, prenašati kompetence. Zato moramo v naprej vedeti, kaj lahko dobimo v finančnem pogledu, preden se lotimo upravne organizacije slovenske banovine in njenih kompetenc. Zelo verjetno pa je, da bo prav v finančnih vprašanjih borba za pravice Slovenije najtežja.

Prvotno je ta dopis v »Jutru« res imel videz, da je to mnenje kakšnega posameznika, a že v

torek 31. p. m. je »Jutro« v svojem uvodniku razkrilo, da je to tudi njegovo mnenje in svari pred preveliko naglico takole:

Vprašanje naše bodočnosti je tako komplicirano, težavno in delikatno, da daleč presega i obzorje i kompetenco teh gospodov, kakor so drugače lahko časti in spoštovanja vredni. Tu bi morale imeti prvo besedo naše gospodarske in socialne institucije ter strokovnjaki, ki poznajo strukturo našega narodnega življenja in ki so jim do podrobnosti znane vezi, s katerimi je povezana naša produktivna delavnost z ostalim območjem Jugoslavije. Kar se do sedaj sliši iz teh krogov, vse ima svarilen prizvok, predvsem pa opozarja na staro pravilo, da prevelika naglica nikoli ni dobra.

Pri tej stvari je zanimivo to, da je bilo »Jutro« v tem vprašanju prav do sedaj skrajno rezervirano in se ni nikdar določno izjavilo. Sedaj pa mu je kar naenkrat potreben čas za premislek, kot da ni bilo že več kakor dvajset let časa za premišljevanje, kaj bi bilo za Slovence najprimernejše. Očitno je bila njegova dosedanja rezerviranost v zvezi s stališčem »Slovenca«, ki do zadnjega časa v tem vprašanju tudi ni bil vedno jase. Brž ko pa se je sedaj »Slovenec« določno izrekel za široko samoupravo in poudaril tudi finančno sposobnost Slovenije, je »Jutro« odleglo in je prišlo s svojo pravo barvo na dan. Za stvar samo je to toliko dobro, da sedaj vsaj točno vemo, da naši jugoslovenci še naprej vztrajajo pri centralizmu in da moramo z njimi kot takimi računati.

Kar se tiče samih izvajanj »Jutrovega« gospodarstvenika, je treba pripomniti, da so njegovi razlogi proti samoupravi naravnost za lase privlečeni. Ker so razna strašila s carinami in ne-

Izidor Koštrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

Petek, 29. X. 1957. — Izmed vseh časnikov v Sloveniji sme samo »Slovenec« prinesiti sestavek, ki se spominja 29. oktobra 1918. — »Jutro« priobčuje iz »Samouprave« odlomek iz večjega članka o ustavi, v katerem pravi »Samouprava« kot uradno glasilo JRZ med drugim: »Govoriti danes o reviziji ustave pomeni, krvavo žaliti narod. Sama misel na revizijo ustave je izzvala nesluten odpor v narodu. Trditev, da je bila ustava sprejeta enostransko, je gola demagogija.« Več prostora prepušča »Jutro« prenosu iz »Domoljuba« ki praznuje petdesetletnico in je napisal tudi spominek »11. decembra 1929 so razglasili nesrečni zakon o ustanovitvi Sokola kraljevine Jugoslavije«. »Jutro« vprašuje z ozirom na ta spominek, ali ni bil v takratni vladi dr. Korošec, in prevzame s tem v zvezi iz »Domoljuba« opazko: »20. junija 1928. Streljanje v narodni skupščini. Dr. Korošec predsednik vlade. Kadar državni voz zdrkne s tira, pokličejo vedno dr. Korošca na pomoč.«

Sobota, 30. 10. 1957. — V »Jutru« se nahaja poročilce o sestanku JNS v Celju, čigar udeleženci so po govornih poslanca Prekorška in dr. Kalana »izpričali neomajno vero v zmago jugoslovenske nacionalne misli«. Prekoršek je poročal tako — med drugim seveda — o konferenci jugoslovenskega episkopata, kakor o komisariatu pri »Narodni odbrani«. Mnogo gorkih besed je posvetil »političnim dvoživkam«. »Slovenec« objavlja z zadovoljstvom izjavo guvernerja Narodne banke o izvrstni valutni politiki vlade dr. Stojadinovića. — Na univerzi se vršijo volitve v akademsko akcijo za spopolnitev univerze. Seznam katoliških akademikov dobi 408 glasov, nacionalisti 295 glasov, seznam slovenskih demokratičnih dijakov pa 221 glasov. — »Vrbaske novine«, glasilo JRZ za vrbaško banovino, katero izdaja banska uprava v Ba-

zaposlenostjo naših ljudi že zvođenela, je našel novo strašilo v vprašanju, katere davke bo država odstopila banovini. Pri tem se mu je posrečilo najti primer, če bi država odstopila samoupravam zemljiški davek. Tak primer pa za resnega človeka pač ne more šteti kot razlog zoper samoupravo. Pri vsem tem pa je najlepše še to, da do takšnega primera sploh ne more priti, kajti če se bo država odločila, da odstopi samoupravam za kritje njihovih novih izdatkov neposredne davke, potem odstop samega zemljiškega davka ne bo zadostoval, temveč bo morala odstopiti tudi druge neposredne davke. To bi pa bilo za Slovenijo naravnost ugodno, ker je še lansko leto 1958. bilo v Sloveniji pobranih 15.8% vseh neposrednih davkov.

»Gospodarstvenikova« zahteva, da bi se moralo prej rešiti finančno vprašanje, preden se določijo kompetence samouprav, pa je naravnost na glavo postavljena stvar, ker pač ni mogoče prej reševati finančnih vprašanj, preden se ne ve, kaj se bo preneslo na samoupravo in kakšne bodo v tej zvezi njene potrebe.

Za nas je tedaj stvar slej ko prej takšna, da moramo zahtevati, da se vprašanje slovenske samouprave čimprej reši. Šele po določitvi bodočih samoupravnih kompetenc bo mogoče staviti tudi konkretne zahteve glede prenosa državnih dohodkov na banovino. Podobno se dela tudi pri banovini Hrvaški. Da obstojijo pri rešitvi vprašanja prenosa državnih dohodkov na banovino trenutno neke težkoče, nazadnje ni nič čudnega, ker posedujoči pač vedno nerad kaj odstopi.

Vprašanje slovenske samouprave pa je sedaj toliko bolj nujno, ker se bliža čas, ko bo treba sestaviti nov državni preračun, v katerem bi bilo tudi za Slovenijo treba že upoštevati nov položaj.

Tako »Jutro« nima prav in na ta način ne služi slovenskim koristim. B.

njaluki, se ukvarja v daljšem sestavku s sporazumom in izvaja sklep, da je prišel trenutek za zedinjenje vseh unitarističnih struj v narodu pod vodstvom JRZ. »Slovenec« objavlja prvič sestavek dr. Milorada Nedeljkovića proti sporazumu. V tem sestavku napoveduje generalni direktor Poštne hranilnice, da bo treba iti proti sporazumu na barikade.

Nedelja, 31. 10. 1957. — Pod naslovom »Belgrajska šembilja« piše »Jutro« o tem, kaj piše »Samouprava« o nesoglasjih v vrstah JNS. Z zgražanjem trdi, da se drži »Jutro« ob strani, dr. Kramer pa da čaka na razvoj dogodkov. »Jutro« se pred temi očitki brani, češ da je že povedalo, zakaj ne pride do besede. Belgrajski šembilji pa svetuje, naj se briga za razmere v lastni hiši. — Na drugem mestu razlaga izid volitev na univerzi, da je od vseh treh seznamov napredoval samo tisti nacionalnih akademikov, kar dokazuje, »da ima razvoj na univerzi razveseljivo tendenco, ki gre nezadržno v korist jugoslovenske nacionalne misli«.

Sreda, 5. 11. 1957. — Kakor je bilo treba nujno pričakovati, polnijo volitve na univerzi še vedno predale »Jutra« in »Slovenca«. Mišljenje obeh listov o teh volitvah se pa nikakor noče ujemati. — V javnost prihajajo obvestila Avale o spopadih, ki so se pripetili na praznik 1. novembra v Novem gradu na Hrvaškem. Avala trdi, da so kmetje napadli orožnike, nakar so orožniki uporabili toplo orožje. Poškodovanih je bilo osem oseb. Sedaj pa vlada popoln red in mir.

Četrtek, 4. 11. 1957. — V beležkah meni »Jutro«, da »Hrvatska straža« ni srečna, če se vsak dan ne zlaže na račun JNS. Povod za to mu je poročilo o shodu JRZ v Našicah, ki ga hoče ome-

njeni list podtakniti JNS; na shodu so namreč napadali govorniki dr. Pernarja. Prav tam piše »Jutro« tudi o pomanjkanju poštnih uradnikov v Sloveniji, ki je tolikšno, da je moralo 51 uradnikov pošte Maribor 2 žrtvovati 1576 dni zakonitih dopustov, ker ni bilo nadomestila. Medtem ko pa ne pove, kje so vzroki za take pojave, se v resnici začudi, kako to, da pripravljajo v Zagrebu nova berila za ljudske šole, v katera bodo uvrščeni tudi članki in pesmi Stefana Radića, Antona Radića, dr. Vladka Mačka in drugih. S posebnim ogorčenjem poroča »Jutro« o »veliki politiki v jeseniškem občinskem odboru«, ker je tamkajšnja slovenska opozicija predlagala, naj občinski odbor pozdravi zagrebški sporazum in naj se 29. oktober razglasi za slovenski narodni praznik. V imenu občinskih odbornikov JNS — ki so pri volitvah

tajili, da so JNS — je zavračal predlog in razloge Tine Zupan rekoč, da je bilo zedinjenje dokončno izvršeno 1. decembra 1918 in da se ta okolnost ne da spraviti s sveta. Prvi predlog je bil zavrnjen z glasovi JNS in JRZ, ki se sicer o njem ni izjavila, drugi predlog pa je bil sprejet z glasovi slovenske opozicije in JRZ, ki se sicer o njem tudi ni izjavila.

Petek, 5. 11. 1937. — Beležke »Jutra« opazijo: 1. akcijo za obnovo bivše SLS, v katero uvrščajo tudi Janeza Brodarja in dekana Škerbeca; 2. »Slovenoborce v stiški«, v katero jih je spravilo glasilo Jugorasa »Slovenski delavec« zaradi tega, ker se bodo morali »slovenoborci« odkrito prikazati v vrstah tabora, v katerem so tako že sedaj, čeprav bi to radi prikrili; 3. nesmiselne laži, da bi bil inž. Kabalin prestopil k JRZ.

Besedičenje okoli samouprave

Ni bolj preproste stvari, bi dejal človek, ki misli naravnost, kakor je resnična samouprava sploh in naša slovenska posebej. Zahotela je mogla postati šele in samo v besedah in načrtih tistih, ki hodijo po ovinkih, da bi se ji ognili. To so pa vsi, ki si obetajo od obstoječega stanja zase ali za svojo svojat kakšne koristi. Zato še ni bilo zlepa v slovenskem političnem življenju toliko slepomiškanja kakor v zadnjih mesecih, ko nam je bila samouprava naravnost ponudena. Da pa je še zmerom nimamo dokazuje, da po eni strani niso bili prav nič pripravljeni nanjo tisti, ki so o njej govorili. In ker je nimamo, dobivajo korajžo tisti, ki jim nikoli zanjo ni bilo in ki niso vzeli besede samouprava drugače v usta, razen kadar so hoteli zabrisati sled za svojim protisamoupravnim početjem.

Ko smo v zadnji številki razčlenjali neki »Jutrov« sestavek o našem gospodarsko finančnem vprašanju, smo ob njegovem zadnjem odstavku takoj opozorili, da si išče očitno vratca nazaj v unitarizem. Nismo se motili. Dober teden pozneje, dne 8. letošnjega novembra, je že priobčilo »Jutro« uvodnik »Nič slepomiškanja«. Slepomišijo po »Jutrovem« mnenju seveda tisti, ki hočejo popolno našo samoupravo in takoj. »Jutro« pa je zdajci v velikanskih skrbeh, da se ne bi s samoupravo preneli. Kakor bi bilo sploh to mogoče, da bi se pri nas s kako stvarjo preneli! Prav posebej pa še pri samoupravi. »Jutro« je vendar pisalo pri Živkovičevem nastopu pred desetimi leti in že prej pretresujoče romance o samoupravi in njeni širnosti. Preiresali so jo pa tako, da je je bilo čedalje manj, in česar Živkovič ni zmoget, to je dokončal Stojadinović s svojim finančno-čaršijskim talentom do tolikšne mere, da bi se bili centralisti vsega sveta lahko hodili k njemu učiti.

Bistvo in načelo samouprave smo mi podali dovolj razločno in več kakor enkrat. Zelo preprosto je in ne samo pri nas priznано. Vsaka samoupravna enota se upravlja sama — če se ne bi, bi se tudi o samoupravi govoriti ne smelo. Upravljanje pa mora seveda vse svoje stvari, zlasti svoj denar. Brez vsakega nadaljnega umovanja se lahko učimo ob živem jugoslovenskem zgledu, da se o samoupravi niti govoriti ne more, če ne more razpolagati z denarjem, kajti pri slehernem početju je taka samouprava odvisna od dobre volje središča, ki dodeljuje denar, kakor se mu zdi. Vsi vemo tudi, kako se mu pri nas zdi.

K finančni samoupravi pa spada seveda tudi finančna zakonodaja. Davki ne morejo biti povsod enaki, ker niso gospodarski, socialni in proizvodni pogoji povsod enaki. V našem listu najde lahko vsak stotine primerov. Navajamo samo enega: kolesarskega davka plačuje Slovenija skoraj polovico v državi. To pa zato, ker imamo skoraj polovico koles v državi. A vsi vemo, da je kolo obratno sredstvo našega malega človeka, zlasti delavca. Brez njega bi marsikak delavec sploh ne mogel na delo. Pri tem naj še nekaj omenimo, da bo zgled še bolj nazoren: kljub temu, da so vse to v Belgradu prav natančno vedeli, ne samo niso tega davka znižali, ampak so ga celo povišali.

Iz tega pa izhaja nujno, da ne more biti pri finančni samoupravi prav nobenega kompromisa.

Ob sebi se pa razume, in tudi mi smo to dovoljkrat poudarili, da se nobena samouprava ne bo izmikala dajatvam za potrebe državne skupnosti, pa seveda v pravični meri.

Kdor zna le malo stvarno gledati in misliti, si mora biti tudi takoj na jasnem, kako jalovi so vsi ugovori zoper popolno samoupravo. Kaj se more sploh spremeniti z njo? To, da bo naš denar ostal doma, da bo v fondih zbrani denar ostal v pokrajinah, kjer je bil zbran, da se bo tudi izjemoma pri nas kedaj kaj zidalo, da bomo dobili potrebne, hudo potrebne bolnišnice, ceste, železnice, vseučiliško poslopje, nove postaje, uravnavali svoje reke, da bomo lahko kedaj v Ljubljani začeli poglobljati železniško progno! Tega se pa more bati samo človek, ki hoče zniževati načrtoma našo življenjsko raven samo zato, da bomo prej zreli za »tiho in postopno likvidacijo« v jugoslovenarstvu. A seveda tega ne povedo, zato pa jih strašno skrbi naša industrija, ki da ji

bo na mah zaprt južni trg. In večkrat ko jim človek pobije ta ugovor in izgovor, bolj razločno ko jim pove, da samouprava še ne pomeni carinskih meja, da se bo nasprotno industrija mogla pri nas šele takrat dobro razvijati, ko ji ne bo treba prositi za — drage! — koncesije v Belgradu, ampak ko jih bo — zastoj! — lahko dobila doma, ko ne bo več neenakomerno obdavčevana, ampak po pravici, ko ne bo več zapostavljena pri javnih dobavah, kakor je dejansko danes.

Zdaj pa poslušajmo, kakšne skrbi ima »Jutro«:

Kar se še posebej finančno-gospodarskega vprašanja tiče, se razume po sebi, da bo tudi tu prišlo do dalnosedne avtonomije ne le banovine Hrvatske, temveč tudi ostalih enot. Toda nikdo ne bo zanikal, da je ravno ta problem za našo banovino posebno kompliciran. Že zaradi njene gospodarske in socialne strukture, ker bomo edina pokrajina, katere kmečka produkcija je nezadostna in kjer je obrtno-industrijska proizvodnja v mnogem merodajna za življenjsko raven našega naroda. Preko tega dejstva se z nobeno frazo ne pride, in le neopravičljiva lahkomiselnost si more upati napadati vsakogar, ki v tem pogledu zahteva, da se stvari do kraja premislijo, preden se postavi definitiven program za ureditev našega razmerja do ostalih enot države in do države same. Le površnost more prezreti, da se bo v novi strukturi države razvijala nova regionalna samozavest in prizadevanje za čim večjo avtarkijo, ne samo na političnem in kulturnem, temveč ravno tako in morda še posebno na gospodarskem polju.

Opazovalec

Zaradi resnice!

V nedeljo dne 29. letošnjega oktobra sta sklicala Franc Jevšnik iz Kozjega in dr. Viktor Maček iz Ljubljane sestanek somišljenikov snujoče se slovenske kmečke stranke. Ker se o tem sestanku širijo po listih naimenoma ali iz nevednosti popolnoma napačne vesti, smo prejeli od najbolj poučene strani tele podatke:

Sestanek je imel namen prvič, potrditi združitev z mladokmetijci, ki pa nimajo nič opraviti z bivšo Samostojno kmetijsko stranko, drugič je hotel podati somišljenikom poročilo o političnem položaju, ki je nastopil s sporazumom, potem o programu in organizaciji snujoče se stranke in o stališču do drugih političnih skupin.

Na sestanek pa so prišli tudi ljudje z nepravilno pridobljenimi vabili, s katerimi sklicatelji sestanka in vabljeni udeleženci niso imeli nobene zveze.

Vse kar se je pozneje po razpuščenem sestanku zgodilo, ne gre na račun snujoče se slovenske kmečke stranke, ampak ljudi, ki bi se radi vrinili vanjo z vsemi sredstvi.

Kako slabo poznajo slovenski politični listi svojo lastno zgodovino, dokazuje dejstvo, da govorijo o »nekem« Bogdanoviću, ki pa je dejansko bil sodelavec pri predvojnem ljubljanskem »Jutru« in njegovem nasledniku »Dnev«, ki je bil skrivoma poldrugo leto v Ljubljani in ki je med vojno delal skupaj s Slovenci in Hrvati v Narodnem svetu v Ameriki.

O ti glasbeni „kritiki“!

Glasbena kritika v »Slovenskem domu« in »Slovenskem Narodu« pojeta slavo slavnemu poljskemu pianistu Friedmanu za izvedbo neklih Chopinovih skladb, ki jih je igral na koncertu 6. t. m. v Ljubljani. Toda glejte: nekaj skladb, ki jih oba ta kritika v svojih poročilih navajata, Friedman sploh igral ni. Oba poudarjata, kako lepo je igral Nocturno opus 55. (pa ne povesta, ali naj bi to bila št. 1. ali 2., kajti ta opus obsega dve skladbi). V resnici pa je igral Nocturno opus 9. št. 3. O tej skladbi pa nimata v svojih dolgovoznih sestavkih niti besedice.

»Slovenski Narod« piše tudi, da je Friedman igral Polonezo-fantazijo, »Slovenski dom« pa, da je igral Polonezo in potem še Fantazijo. Oba

Že pri površnem branju tega jutranjega mo-drovanja se vidi, da ne more postaviti nobenega resnega razloga proti samoupravi. Nekaj skrajnih banalnosti o naši nezadostni kmetijski produkciji in obrtno-industrijskem presežku, ki ne dokazujejo drugega, kakor da nimamo gospodarske samopreskrbe, ki je navsezadnje noben narod na svetu nima, nekaj skrivnostnega prišepetavanja o potrebi premišljevanja do kraja — to je vse. Ne črhne pa o tem, zakaj ni opravilo tega potrebnega premišljevanja v vseh dolgih dvajsetih letih našega zapostavljanja in trpljenja, ko je bilo vendar ves čas za široko samoupravo, in zakaj nam ne postreže s svojimi nelahkomiselnimi ugotovitvami in izsledki. Zakaj je jutranja nepovršnost tako površna, da še zmeraj ni opazila, kako je tista »regionalna samozavest« na jugu že davno razvita, in da je prav tako imelo prizadevanje za čim večjo avtarkijo na jugu že do danes nezasišane uspehe, ker so s centralistično finančno zakonodajo pregnali dobršen del naše industrije na jug, in ker so tudi državni centralistično upravljani denarni zavodi spravili milijarde slovenskega denarja v južne pokrajine in z njimi utrjevali njihno gospodarstvo na škodo našega!

Sicer pa — »Jutro« je samo o takih stvareh pisalo, če se mu je zaradi opozicije tako koristno zdelo.

K tem jutranjim izvajanjem res ne moremo dodati drugega, kakor da povzamemo iz »Jutra« samega naslovno besedo: slepomiškanje.

V ostalem pa, mimo vsega tega besedovanja, se prav resno bojimo, da pride naša samouprava res še v nevarnost. Ko nam je bila ponudena, so naši zastopniki šele premišljevali o tem, če in koliko bi bila primerna tudi za nas. Stvar, ki bi bila morala biti že davno opravljena. Hrvatje niso imeli prav nobenega pomisleka zoper svojo samoupravo, čeprav so jo dobili čez noč. Razločno so povedali, da si noben narod ne more dati poraznejšega spričevala, kakor če se ob ponudeni samoupravi še obotavlja, če je ne sprejme takoj in brez pomislekov, ker bi sicer to pomenilo, da hoče živeti na tuje stroške. In spričo tega premišljevanja in razravnavanja ni čudno, če so začeli v Belgradu misliti, da nam navsezadnje za samoupravo sploh ni bogve kaj. Vpliven belgrajski politik se je zato baje te dni že izrazil zoper slovensko avtonomijo. Očitno si misli, če so nam že Hrvatje ušli, naj nam vsaj še Slovenci ostanejo za skubljenje.

Zato je gotovo, da je vsak dan odlašanja lahko usoden.

kritika sta polna hvale, kako imenitno je Friedman podal te skladbi. Resnica pa je tale: Friedman je izvajal edinole Polonezo opus 71., št. 2, medtem ko Fantazije ali Poloneze-Fantazije sploh ni igral. »Narodov« kritik pa Poloneze sploh ne omenja.

V pouk naj bo tema glasbenima izvedencema tole: Chopin je napisal Polonaise-Fantaise, ki je opus 61., napisal pa je tudi Fantazijo, ki pa je opus 49. Kot rečeno, Friedman nobene od teh dveh skladb ni izvajal, oba kritika pa navdušeno in na široko pišeta, kako lepo ju je Friedman podal.

Samo dvoje je mogoče. Ali ta dva kritika sploh nista bila navzoča pri koncertu, in sta napisala oceni kar samo po programu, ki je bil izmenjan, in postavila nekaj splošnih pohvalnih fraz, ali pa sta bila res pri koncertu, pa sta vkljub temu napisala tako imenitni oceni! Če nista bila pri koncertu, bi o koncertu sploh ne smela pisati, če sta pa bila, je pa gotovo, da Chopinovi skladbi sploh ne poznata, in treba ju je vprašati, kako da si upata pisati ocene o stvareh, ki so jima popolnoma neznan.

Če je slavni poljski pianist Friedman te poročili o svojem ljubljanskem koncertu bral — Bog daj, da jih ne bi bil — se ni smejal samo obema ocenama, ampak mu bo osala tudi Ljubljana, ki je središče slovenske kulture, v »veselem« spominu, ki pa ne bo posebno slaven za nas.

Nam je pa treba resnosti ne le v politiki, kjer je tudi ni, ampak tudi v kulturnih stvareh!

X. Y.

Razstava bolgarske knjige

Konec oktobra je bila v ljubljanskem Narodnem domu razstava bolgarske knjige. Ki jo je priredila jugoslovansko-bolgarska liga in jo je obiskalo veliko število občinstva. Zaradi tega bi bilo soditi, da je razstava dosegla svoj namen, ki je v tem, da se čim bolj skušajo povezati kulturne vezi med bolgarskim in slovenskim narodom. Glede na strokovno stran razstave pa bi bilo pripomniti, da ni prikazala celote, kakor bi bila to morala. Med drugim ji očita kritika tudi to, da značilnejši sodobni bolgarski pisatelji iz neznanega vzroka niso našli na razstavi svojega mesta (primerjaj poročilo v novembrski številki »Sodobnosti«), pa tudi to, da prireditelji niso uteg-

nili zbrati niti vseh natisnjenih prevodov iz bolgarsčine v slovenščino, ki bi jih pač morali pokazati. Razstava je torej bila pomankljiva, morda je vzrok temu nezadostna priprava in organizacija, če izdaje nekaterih važnih bolgarskih založništev niso bile razstavljene in če so nekatere pomankljivosti skušali zamašiti z razpoložljivimi izvodi knjig iz ljubljanskih zasebnih zbirk.

Obiskovalci razstave so zelo pogrešali informativne knjižice o bolgarskem knjištvu in založništvu, ki bi jo liga pač morala za razstavo pripraviti. Če je ligi izpodlelet namen prireditve posebnega recitacijskega večera bolgarskih pisateljev, bi smela pač pripraviti posebna predavanja domačinov, ki jih je že precej obiskalo Bolgarijo v zadnjem času in so prinesli seboj najboljše vtiske.

V splošnem je imela razstava na zunaj provincialni značaj — saj ni bil navzoč bolgarski poslanik niti važnejše osebnosti naše osrednje vlade. To so vsekakor pomankljivosti, ki jih v bodočem razvoju bolgarsko-slovenskih kulturnih stikov ne bi želeli. Dovolj je, če tu mimogrede omenimo, da n. pr. ob priliki proslave 50 letnice bolgarske univerze v Sofiji ni bila zastopana slovenska univerza iz Ljubljane. Ne dvomimo pa zaradi tega prav nič v odgovorno in važno nalogo naše lige, ki jo mora zaradi izpolnitve še dalje razvijati. Omenili smo že številne Slovence, ki so bili med obiskovalci Bolgarije. Publicist Borko je n. pr. v zadnjem času v dnevnikih in revijah napisal precej člankov o Bolgariji in njenih ljudeh. Ali bi ne bila dolžnost lige, da vse te zapiske zbere v brošuri in jih čimprej zbrane ponudi slovenskemu občinstvu?

Gospodarski položaj

Po statističnih podatkih, ki jih je pravkar izdala Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani glede na izpremembe stanja gospodarskih obratov v tretjem letošnjem četrtletju, bi mogli ugotoviti, da se je stanje v primeri s prvim polletjem nekoliko popravilo, ker zaznamujejo vse štiri panoge, ki jih zbornica zastopa (industrija, obrt, trgovina in gostinstvo), v tretjem četrtletju narastek za 187 novih obratov. Prijav je bilo 55, odjav pa 546. Predvsem sta bila mesec julij in avgust normalna, v septembru pa se je pojavilo zaradi splošnega mednarodnega položaja in vpliva vojne nazadovanje, ki sicer ni moglo preveč vplivati na narastek predhodnih dveh mesecev, grozi pa, da bo pokazalo te zunanje vplive v številkah padca obratov v zadnjem letošnjem četrtletju.

V trgovini, ki je pokazala v obeh prvih četrtletjih nazadovanje, je nastopil tak preokret, da presega v tretjem četrtletju število prijav za 40 število odjav. Ako bi v septembru ne bili nastopili važni zunanji dogodki, bi se mogli za to panogo napraviti ugodni sklepi za bližnjo bodočnost. Obrt vzdržuje narastek novih obratov, dasi med posameznimi strokami nazadujeta n. pr. kovaški in kolarski obrt, kar je v zvezi z motoriziranjem cestnega prometa, medtem ko kaže čevljarški obrt narastek. Morda je to znamenje, da se bo ta stroka po težki stiski zadnjih let, povzročeni po tovarniški konkurenci, le kako znašla in si vnovič postavila trdnjeje podlage za bodoči razvoj. V gostinstvu zaznamujejo restavracije kot boljša

vrsta gostinskih obrtov občuten padec, tako da se more sklepati o ugodnejših trenutnih pogojih za primitivnejše obrate gostiln in krčm, kar je s stališča našega tujskega prometa pomankljaj in zahteva energičnejše ukrepe v zaščito razvoja boljših vrst gostinskih obratov. Statistika industrijskih podjetij izkazuje narastek za štiri obrate. Pri oceni te številke moramo biti previdnejši, ker se stalno vzdržujejo glasovi o selitvi večjih industrijskih podjetij iz Slovenije v središče države. Dasi se na drugi strani poudarja, da gre v teh primerih le za selitve vodstev teh tovarn, medtem ko bi ostale tovarne same še v dosedanjih krajih, nam ta zahtevanja ne morejo pregnati naše črnoglednosti v tem pogledu. Če se bo vzdrževalo število zaposlenih v industrijskih podjetjih na sedanji višini, oziroma da vsaj ne bo občutno upadalo, bomo verjeli optimistom. Končno sodbo o razvoju industrijskih podjetij, ki jih sicer v sedanjem položaju muči prenekatera neugodnost glede na dobavo surovin itd., pa si pridržujemo do tedaj, ko bomo mogli primerjati število teh podjetij za več zadnjih let s številom zaposlenega delavstva, ki jih dozda statistike okrožnega urada za zavarovanje delavcev žal ne izkazujejo posebej kot industrijsko delavstvo, kar bi primerjavo olajšalo.

Za vzgojo obrtnega naraščaja

Fran Šuklje opisuje v svojih Spominih, kako je nastala nekdanja Obrtna strokovna šola za obdelovanje lesa v Ljubljani, predhodnica poznejše Obrtne šole, iz katere je nastala po prevratu sedanja Srednja tehnična šola za vse vrste obrti. Nekoč da je bil videl pri Ivanu Šubicu posteljo, umetno delo le-tega, kar mu je dalo pobudo, da ga je začel nagovarjati k sestavi načrta in stavljenju predloga po Trgovski in obrtni zbornici za ustanovitev šole. Šuklje sam je pa dregal pri osrednji vladi na Dunaju, dokler ni postala beseda meso. Prva šola je le životarila ob nezadostnih podporah, kar omenja v svojih Spominih tudi Albin Prepeluh, eden njenih prvih gojencev. Notranja organizacija tudi poznejše šole je skoraj izključno delo Ivana Šubica.

Šubic je uvidel že zgodaj, da šola sama ne zadostuje za povzdigo našega obrtništva na potrebno strokovno višino. Zunaj šole je šlo njegovo prizadevanje za tem, da usposobi obrtni naraščaj za tekmo s tujimi strokovnjaki in mu zagotovi trden obstoj na domačih tleh, v tujini pa priznanje. Zlasti se je trudil za uvedbo obrtno-nadaljevalnega pouka, kjer ga še ni bilo, že obstoječi večerni pouk pa da se preloži na dnevni čas. Kot vzgojitelj je vedel, da po napornem dnevnem delu mladina ne more slediti pouku s potrebno pazljivostjo in da krijejo večerne ure še razne druge kvarnosti.

V boju za ustanovitev obrtno-nadaljevalnih šol in uvedbo pouka ob dnevnih urah je bil Šubic skoraj popolnoma osamljen. Iskal je sicer oporo v prizadetih krogih, toda je ni našel, ali je pa bila nezadostna. Župan Ivan Hribar ga je podpiral, zapreka je bil pa obrtni šolski odsek, s tem vred pa oziri na delodajalce-volilce. Šubičevim načrtom je nasprotovala tudi vlada.

Po dolgih naporih je vendar uspel. Prav letos poteče 50 let, kar je bil v Ljubljani uveden dnevni pouk v obrtno-nadaljevalnih šolah. Gladko

seveda ni šlo — delodajalci so ga bojkotirali, dokler ni nastopila obrtna oblast. O potrebi in koristi takih šol menda ni treba izgovljati besed.

Danes smo glede strokovnega izobraževanja obrtnega naraščaja tam, kjer smo bili pred tridesetimi leti, če ne še na slabšem. Anketiralo se je že mnogo, storilo pa nič bitnega. Vse delo, kolikor ga je bilo, je bilo bolj ali manj v diletantskih rokah, nesposobnih za resno delo trajne vrednosti. Potreba pa kar kriči po pomoči. Manjka moža trdne volje, resnosti in sposobnosti pokojnega Ivana Šubica. Ali res ni nikogar, ki bi prijel za delo? —ik—

Na prelomu našega javnega življenja

»Journal de Geneve«, švicarski francoski dnevnik, oznamuje državnopravni razvoj v Jugoslaviji kot razvoj od centralizma do federalizma. Sicer je pa to dejstvo, o katerem bi bilo škoda zgubljati besede.

Zanimivo pa je pri tem, nekaj ugotoviti. Vsa tujina, ki nam je naklonjena, pozdravlja to presnovo kot nekaj, kar bo državo ojačilo na zunaj in znotraj. Pa tudi pri nas čuti vsak, da je položaj drugačen, četudi je umljivo, da prejšnje nacionalne ovire še delujejo v dušah. Zato bo brez dvoma najboljša pot za ozdravitev vsega državnega življenja, če se potegne vsepovsod ostra ločnica med novim in starim življenjem. To pa se pravi, jugoslovenarstvo z njegovim centralističnim unitarizmom — ali če hočete, unitarističnim centralizmom, oboje je eno — je treba likvidirati, pa ne morebiti tiho in postopno, ampak takoj in tako korenito, da bo ljudstvo verjelo v novi čas demokracije in pravice, ki prihaja.

Kajti pozabiti ne smemo: protidemokracija, to je protiljudskost, to je centralizem. Kdor ni za vlado ljudstva naravnost in odkrito, kdor hoče utesnjevati njegovo voljo z raznimi pridržki o »posebnih razmerah«, tisti ne misli pošteno, tisti je unitarist, in če je prikrit, je kvečjemu še bolj nevaren. In prav tako je nasprotnik ljudske vlade in sovražnik svobodne volje, kdor hoče to voljo potvarjati še naprej po starih načinih, s strahovanjem odvisnih, z zagovarjanjem javnega glasovanja, s potvarjanjem in zavijanjem političnih dogodkov, z lažmi o vseh, ki ne razbijajo na njegov strankarski boben.

Slovenska politika

»Nova riječ« prinaša dopis o slovenski politiki, ki pravi mimo drugega:

Ze dalj časa stoji Slovenija ob strani vsega političnega dogajanja v državi. Ob strani? Zastopniki njene večine sede sicer že leta v vladi, v Belgradu kakor v Zagrebu, kadar koli so se omenili Slovenci, so jim složno očitali, da kovarijo, da ne pride do sporazuma med Hrvati in Srbi, da gre njim najbolje, da izkoriščajo v polni meri. Pa je vendar resnica tale: Slovenija se je po svojih vodečih politikih izločila iz reševanja državnega vprašanja. Ko so vodili politiko na najkrajšo razdaljo, so Slovenijo obubožali tvarno in nravno. Mi to čutimo — pri vseh državnih manifestacijah se Slovenci komaj omenjajo. Če pa se omenijo, tedaj tako pod moraš. Prav za prav ne štejejo. V Belgradu in Zagrebu se je začelo takole misliti: Slovenci gredo v vsako vlado, pa kaj bi se še ozirali nanje!

Brez ozira na mnenje dopisnika o politiki slovenskih uradnih zastopnikov mora vsakdo najmanj priznati, da je res nastalo takšno mnenje o naši politiki tako med Srbi kakor med Hrvati. A zdi se nam, da ni težko uganiti, zakaj je nastalo. In zmeraj več je takih glasov od tam doli, posebno od strani Hrvatov, ki bi morali biti naši naravni zavezniki. Od primera do primera smo že kakšnega navedli. Tako prezirljivo, včasih naravnost zaničujoče mnenje nam gotovo ne koristi, če se tudi komu zdi, da se zaradi njegove žaljivosti ne kaže razburjati.

Avstrijski Nemci so bili zmeraj Velikonemci

Letos je minilo šestdeset let, kar sta sklenili Nemčija in Avstro-Ogrska zvezo. Za to priložnost je napisal graški dnevnik »Tagespost« tele besede:

Avstrija ni nikoli prenehala, biti del nemškega prostora; ko jo je prisililo leto 1866, da je stopila iz skupnosti drugih nemških držav in so se te pet let pozneje združile v Nemško državo, tedaj je ostalo stališče Avstrije odprto vprašanje, dokler ni leta 1879. Bismarckova državniška umetnost našla pota in postavila meddržavno pravno vezilo zveze namesto prejšnje državnopravne enote.

Vsak, ki je samo malo poznal bivšo Avstrijo in njen odločujoči element, avstrijske Nemce, ta ve, da so te besede v vsakem pogledu resnične. Avstrijski Nemci so bili zmeraj vse- in velikonemški, Velika Nemčija je bila njihov vzor, in ločili so se kvečjemu v tem, da so jo hoteli nekateri pod hohenzollernskim, drugi pod habsburškim vodstvom. Tudi »ljudomila« vladarska rodovina Habsburgov je bila zmeraj velikonemška in nemško narodna, a samo klavrna podložniška po-

Ivan Hrovat:

Ob „Kočevskem zborniku“

(Nadaljevanje.)

Od juga se mi zdi, da je šla kolonizacija vsaj deloma čez Srobotnik in morda tudi od Belice oziroma Papežev navzgor. Verjetno bi se mi pa zdelo, da v kostelskem gospodarstvu bržkone nikdar ni bilo Nemcev, vsaj ne kot skupine, ker se zdi, da je šla kolonizacija na današnje kočevsko ozemlje navzgor od osilniškega ozemlja, ki je bilo v kočevskem gospodarstvu, čeprav tik ob kostelski meji. Zato se mi zdi nespretno trditi, da bi bili Koslerji v Kočevski Reki Nemci, pa čeprav iz gradu, kar je še skoraj manj verjetno. Kostelce, v njih veliko jezo, Kočevarji še danes imenujejo Koslerje, pa zato vendar ne bomo trdili, da so Nemci, ko tvorijo najmočnejši in najboljši slovenski element na Kočevskem. Da so pa dali Nemci doseljenim Kostelcem priimek Kosler, ni dvoma, kot tudi skoraj ni dvoma o tem, da so bili ti Kostelci naseljeni na kočevsko ozemlje šele za Nemci.

Tudi v današnji občini Mozelj, zlasti v župniji Spodnji Log, se zdi, da so nekateri priimki, ki izhajajo od juga. Vendar se mi zdi, da bodo morda ti nemški priimki (Štavidohar, Šneperger) morda že prišli skupaj z naseljenci v poljansko dolino, med katerimi je menda, vsaj sedanji priimki tako tudi kažejo, bilo tudi nekaj Nemcev.

Glavna kolonizacija kočevskega ozemlja se je seveda vršila od ribniške doline. V tem oziru bi bilo gotovo potrebno preiskati, za koliko so se v istem času naselili Nemci v ribniški dolini sami, kjer je po njih dobila ime Nemška vas. Da so bili večinoma Korošci vsaj prvi kolonisti, je povsem izpričano. Ne vempaa, zakaj med temi Ko-

rošci ne bi bili mogli biti tudi Slovenci. Celo Jonke priznava, da so prišli iz pokrajin, v katerih so še razumeli slovenščino (Gottsch. Kal. 1955, stran 111., citat pri Koštialu, Kočevski zbornik 525). Mislim, da bi se to dalo celo dokazati. V tistem času tudi severna Koroška še ni bila popolnoma ponemčena. Res sicer ni imela zavednih Slovencev, kot jih danes tudi južna nima več kot peščico, a vendarle se zdi, da je bil občevalni jezik še mnogokje slovenski. Navezani seveda niso bili več nanj in je zato skoraj popolnoma brez sledu izginil tako v zgornji Koroški kot na Kočevskem in kot izginja na spodnjem Koroškem. Da pa so bili res Slovenci med koroškimi naselniki, se mi zdi verjetno že iz imena Vindišdorf. Zakaj novi naselniki, kot se vidi iz priimkov starih domačinov, se niso imenovali Vindiše, ampak Krajnerje. Vas, ki se imenuje Vindišdorf, je torej mogla biti le vas, v kateri so bivali jezikovno napol, duhovno povsem ponemčeni koroški Slovenci, najbrž že povsem dvojezični, da so sami opuščali svoj jezik, kakor ga danes opuščajo nemčurški Korošci. Kot tretji dokaz bi pa služili priimki. Gotovo je, da so že tedaj tudi slovenski Korošci imeli precej nemških priimkov, ker so jim že take dali njih nemški sosede ali tudi graščaki ali pa, ker so jim slovenske v nemščino prestavili. Zdi se mi, da bi sled prestavljanja priimkov, katero prestavljanje mi je znano s Koroškega, bila tudi na Kočevskem. Tu najdemo sledeče slovensko-nemške priimke: Mausser — Miše, Medec — Hönigman, Rom — Kraker, Lackner — Lužar. Morda bi se razen teh našel še kateri. O zadnjem bi bilo morda dvomiti, ali prihaja dvojniki s Koroške, ker bi bil morda doma lahko tudi v slovenski okolici, zlasti ker se nahaja bolj na robu mešanega ozemlja.

(Dalje.)

nižnost takratnih slovenskih političnih vodilcev jo je mogla razglasiati za pravično in nenemške narode sploh, a »zveste« Slovence prav posebno ljubijo. In to kljub očitnemu podpiranju ponemčevanja naših ljudi, kljub temu, da je bilo nemško gledališče v Ljubljani ustanovljeno ravno z zasebno denarno podporo cesarja Franca Jožefa, ki se je pa zato prav odločno izrazil zoper slovensko vseučilišče v Ljubljani, kljub temu, da je ta človek javno dejal, da je rajši nemški knez kakor slovanski cesar. A zdi se, kakor da bi bila naša hlapčevska miselnost raznesla vero o narodno pravični Avstriji, ki da jo je leta 1918. razbila samo slepota prenapetežev, celo drugod po svetu. Le tako si moremo razlagati nekatere angleške načrte, da bi se Avstrija v kaki obliki obnovila. Kajti naj se zanesejo vsi, ki v kaj takega verjamejo, da ne poznajo prav nič miselnosti avstrijskih Nemcev, ki bodo razen nekaj zagrenjenih ljudi in habsburških koritarjev zmeraj hoteli biti v eni nemški državi. In naj ne delajo načrtov, ki bi, če bi se kedaj res mogli uresničiti, prej ali slej potegnili samo še dobrošno število Slovanov v nesrečo, pod tuji jarem.

Slovenska demokracija

Pod tem naslovom piše »Delavske pravice« med drugim:

Demokracija pri posameznih narodih je vedna borba za svobodo, tako posameznika, kot vsega naroda. V najrazličnejših podobah: od osebne diktature pa do popolne politične, kulturne, gospodarske in socialne svobode posamezne osebe — je zaznamovana vsaka postaja tega križevega pota. Demokracija je del predvsem političnega življenja narodov in je kot taka podvržena osnovnemu življenjskemu zakonu: večnemu prelivanju iz oblike v obliko.

Angleški državljani uživa po mnenju nekaterih danes skoraj nepojmljivo svobodo, kakršne najbrž še ni užival noben državljani v vsej človeški zgodovini. Polovica sveta je njegova domovina, uživa blaginjo kakršno more dati le tako urejeno in tako velikansko vladarstvo, ki skoraj ne pozna socialnih nasprotij ob tako polnih državnih in privatnih kašah in praznih ječah. Vendar je pred 300 leti angleška demokracija bila povsem drugačna, kakor danes. Če bi hoteli najti za takratno angleško demokracijo najbolj podobno primeru, jo moramo iti pogledat v današnjo Rusijo. Kri angleškega kralja in osebna diktatura angleškega meščana Olivera Cromwela sta postavili nerazrušljivi osnovi angleške demokracije: osnovi, ki jih niso mogli razrušiti niti po samovladi hlepečih vladarjev niti državniiki največjih osebnih sposobnosti. Tako uživa današnji Anglež obresti od kapitala, ki so mu ga naložili njegovi dedje v krvavih revolucijah za angleško demokracijo. Prijetno je biti vnuk sposobnih in prepeških dedov. Slovenci jih do danes žal nismo imeli. Kmečki puniti, turški boji in upori v avstrijski armadi so svetli dogodki. Toda le preradi smo se zanašali na božjo pomoč tudi takrat, ko je bilo očitno, da je meč bolj potreben kot rožni venec in motika, udaren nastop bolj kot računsko taktično šahiranje.

Tako se danes loti vsakdo kaj nevaležne naloge, kdor hoče pisati o slovenski demokraciji. Začeti bi moral pri Valentinu Vodniku, ki je napisal prvo slo-

vensko politično pesem, v kateri se je odločil za demokracijo in za Slovenijo, ki so jo takrat imenovali Ilirijo. Omeniti bi moral Prešerna, čigar pesem — tudi čisto ljubezenske vsebine — je v časih največje politične reakcije od Napoleona pa do revolucije leta 1848. predstavljala najmočnejši narodni odpor, in je cenzura segala po njej z isto vehemenco kot v kasnejših časih po delih z izrazito politično vsebino. Ko obdelamo še Levstika, Cankarja in Kreka, smo obdelali vse neupogljive vodnike v boju za slovensko demokracijo. Danes slovenskemu delavcu in kmetu ni oseba Janeza Bleiweisa, političnega voditelja Slovencev v ustavnih bojih od 1848 do 1867, več znana niti po imenu, in vendar so ga še za njegovega življenja imenovali »očeta« slovenskega naroda. Kdo, kje in kdaj se še spominja dr. Ivana Šušteršiča, tako mogočnega voditelja Slovencev še pred komaj dobrimi dvajsetimi leti? Borbe za slovensko demokracijo niso nikoli vodili politiki, zato padejo v pozabljenje, brž ko izgube oblast.

Predsednik dr. Beneš o vojnih vprašanjih

Pred kratkim je priobčil dr. Edvard Beneš, zadnji predsednik češko-slovaške republike, kratko obravnavo pod naslovom »Vojna 1914 in vojna 1939. Pravi, da je nastala sedanja vojna iz istih razlogov kakor l. 1914., zaradi imperializma ene velike sile. Ideološko je to spopad med demokracijo in totalitarnimi sestavi. Z narodnega stališča pa gre boj za svobodo malih narodov.

Zgodovinski dogodki, ki se razvijajo sedaj v Evropi in po svetu, predstavljajo sklenjeno ideološko vrsto socialnega in gospodarskega značaja. Veliki dogodki kakor vojne in revolucije, čeprav izbruhneje na videz nenadoma, so veliki preobrti, ki predstavljajo vedno eno samo verigo dogodkov, ki izvirajo eden iz drugega. Dogodki, ki so se odigrali od zadnje vojne, so kljub svojim velikim nasledkom neposredno in logično nadaljevanje iz razmer, ki so obstajale pred to vojno; zato jih ne moremo ločiti od preteklosti. Naj se izvrše še tako globoke socialne in politične spremembe, ki bodo sledile iz te vojne, bodo dogodki, ki se bodo odigrali med to vojno in po njej, nujni nasledek zgodovine zadnjih 25 let. V tem znamenju je treba danes presojsati naše vojne in mirovne cilje. In v tem duhu se moramo pripravljati na organizacijo nove Evrope po vojni.

Dr. Beneš odgovarja dalje na vprašanje, za kaj gre v tej vojni. Ker je pomen te vojne v bistvu isti kakor prejšnje, mora ta vojna rešiti tudi ista vprašanja. Zato mora ustvariti pogoje trajnejšega miru. Zginiti morajo diktature in celostni sestavi, sicer bo Evropa propadla. Nazadnje prihaja Beneš do tegale sklepa:

Ni druge rešitve, ni in ne more biti drugih ciljev v sedanji vojni in za bodoči mir, kakor nova miroljubna ureditev Evrope na podlagi treh načel: 1. ustvariti je treba novo in realno ravnotežje sil med velikimi narodi; 2. ustvariti se mora nov sestav miroljubnega sodelovanja med velesilami in malimi in srednjimi državami; 3. obnoviti je treba univerzalno institucijo na podlagi politike miru in obliki popolnejše demokracije in solidnejšega in boljšega sestava kolektivne varnosti.

In čemu naj bi imel narod »neizogibno« zaupanje v svoje vodstvo samo v trenutkih nevarnosti? Če mu ne zaupa, kadar ni nevarnosti, mu bo še manj »v trenutkih nevarnosti«. Sploh pa zaupanje, kakršno zahteva pisec, ni nobeno zaupanje, temveč slepa pokorščina.

V trenutkih kakšnih nevarnosti bodi narod slepo pokoren svojem vodstvu? Nevarnosti je več. Razen vojnih so še narodne, gospodarske, politične, socialne, kulturne in druge. Mnogo teh preži vsak dan, nenehoma, brez prestanka, so tako rekoč že tu. Po vsebini sestavka sodeč ima v mislih socialne nevarnosti.

Pa še nekaj. Kdo naj presoja, kdaj so nastopili »trenutki nevarnosti«, ki zahtevajo od naroda »neizogibno zaupanje« v njegovo vodstvo? Moglo bi se namreč zgoditi, da bi vodstvo ob »neizogibnem zaupanju naroda« nevarne trenutke prespalo in bi narod zaradi prevelikega »neizogibnega zaupanja v svoje vodstvo« bil opeharjen. To se je že zgodilo — zgodovina slovenskega naroda je polna takih »trenutkov«. Najnovejša že celo.

Dalje modruje dr. Igor Rosina:

»To vodstvo je lahko, pa naj se reče kar koli, samo intelektualno. Saj je celo Molotov, komisar Sovjetske Rusije za zunanje zadeve, o priliki nedavnega oklica sovjetski armadi apeliral ne samo na delavce in kmete, temveč imenoma tudi na ruske intelektualce.«

Sedaj je jasno, zakaj zahteva dr. Igor Rosina brezpogojno poslušnost. Toda o tem pozneje. Vodstvo mora biti intelektualno, to je res. Ali s tem še ni rečeno, da mora biti iz intelektualcev, kakor si jih zamišlja on. Bolje bi bilo, da je rekel: vodstvo mora biti inteligentno, izobraženo, sposobno, kos svoji nalogi itd. To pa najbrž ne bi šlo v njegov račun, kakor se bo pokazalo pozneje.

Da bi bolj držalo, si je dr. Igor Rosina izposodil celo Molotova, ki da ni pozival samo delavcev in kmetov, temveč imenoma tudi intelektualce. Pri tem si je dovolil »majhno« besedno igro, da ne rečem pomoto, ki naj mu služi za

Mali zapiski

Hrvaška samouprava že dela

»Hrvatski dnevnik« z dne 7. t. m. pripoveduje v uvodniku, kako se že sedaj, po nekaj tednih, vidi blagodejni vpliv samouprave. Povsod se zida, javna dela se pripravljajo in opravljajo na veliko. Udeleženi so vsi hrvaški kraji glede na svoje potrebe. Na Hrvaškem sedaj tudi ni več podložnikov, ampak svobodni državljani obravnavajo svobodno svoje želje in potrebe.

Kratko in malo: iz vsega sestavka diha veselje in samozavest.

Mi pa še zmeraj premišljujemo o samoupravi.

Moč slabotnega je njegova pravica

V sestavku o skandinavski demokraciji je zapisala »Delavska politika« tudi tele resnične besede:

Geslo nasilja ali moči pred pravico more koristiti samo močnejšemu. Pa, kakor vemo iz zgodovine, se prej ali slej sila tudi v rokah močnejšega izpremeni v orožje proti njemu samemu. V nobenem primeru pa ne more nasilstvo koristiti slabotnejšemu. Če hoče slabotnejši uveljaviti svoje življenjske pravice, mu ne kaže drugega, kot da se sklicuje na pravico in da s svojo vrednostjo dokaže, da zasluži, da ga drugi upoštevajo. Ta preprosta resnica velja tako za socialno kakor narodno življenje. Če bo slabotnejši zahteval diktaturo, bo diktatura strla ravno njega.

Majhen narod bi moral zaradi svojega golega obstoja misliti in delati demokratično. Vesel bi moral biti vsakega drugega naroda, ki misli demokratično in ki ima demokratično vladavino. Kajti zaščita za male narode je samo v demokraciji, ker demokracija da živeti drugim poleg sebe in priznava tako rojaku kakor sosedu pravico svobodnega življenja.

Nesvobodne volitve — maškarada

Zadnje nedeljo je imel minister dr. Laza Marković političen sestanek v Nišu. Na njem je napovedal obnovo strankarskega življenja, ki je bilo leta 1929., odpravljeno, in svobodne, to se pravi tajne volitve. Drugačne volitve sploh nimajo smisla in so navadna politična maškarada.

Nov nacionalni list

V Splitu je začel izhajati pretekli teden »Narodni list«. Izhajal bo enkrat na teden in bo glasilo jugoslovanskih nacionalistov na ozemlju banovine Hrvaške. Če še povemo, da je na čelu izdajateljev dr. Angjelinović, to je tisti, ki ga je pogrelo, ker so v neki bolnišnici Slovenci govorili med seboj slovenski, da je torej vreden tovariš znamenitega Petra Bulata od Narodne Odbrane, smo, mislimo, Slovincem tudi o tem listu povedali dovolj.

Spodbudna slika

44. letošnja številka nemškega ilustriranega tednika »Wochenschau« prinaša sliko »Slovaško odlikovanje nemških častnikov«. Slika kaže, kako deli ministrski predsednik monsignor dr. Tiso (sedaj tudi predsednik slovaškega protektorata) zaslužnim častnikom in moštvu nemške zračne vojske redove.

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

S tem je bil konec medsebojnega »zblizevanja in spoznavanja«. Prvi jour-fix je bil hkrati zadnji. Šaplja je povedal še več, pa zadostuje že to. On ni bil nežen mož — drugače bi ne bil blagajnik Dramatičnega društva — in če je bila celo njegova sodba uničujoča, je moralo biti že robato. Igralcu so hoteli pokazati svoj Kanaan, ne da bi ga pustili vanj.

Med pisanjem tega mi je prišlo v roke modrovanje dr. Igorja Rosine v mariborskem »Večerniku« z dne 9. oktobra 1939, ki naj bi bilo nekaj pendant k sestavku Dušana Kermaunera v »Sodobnosti« pod naslovom »Problemi tretjega tabora«. Popolnoma ponesrečeni poskus bi lahko vzporedil s tistim jour-fixom. V dokaz, kako so šli mimo dr. Igorja Rosine dogodki zadnjih desetletij brez najmanjše koristi, nekaj izvlečkov s primerim komentarjem. S tem se bom sicer spet oddaljil od predmeta, toda zadevščina je premikavna, da bi mogel molče mimo nje. Takole modruje dr. Igor Rosina pod naslovom »Na levo!«

»Vsak narod mora imeti v trenutkih nevarnosti neizogibno zaupanje v svoje vodstvo.«

Najprej zbode v oči, da pisec isti pojma neizogibno in brezpogojno. Neizogibna je polomija, če kdo, misleč da modruje, veže otrobe; Franc Jožefovi grenčici sledi neizogibno driska, življenju smrt. Neizogibnega zaupanja ni. Neizogibno je lahko tudi nekaj, kar je v časih toliko kakor nepotje, na primer govno v Pasji ulici.

Zaupanje more biti le pogojno ali brezpogojno. Vsako zaupanje se oslanja na določene pogoje: da je vodstvo sposobno in zanesljivo, da vestno in pošteno spolnjuje svoje dolžnosti. Vodstvo, ki zahteva brezpogojno ali slepo zaupanje, bi moralo biti že celo izven vsakega dvoma. V slabo vodstvo narod ne more imeti zaupanja. Zahteva po »neizogibnem« zaupanju je skoz in skoz celostna.

skakalnico. Molotov je imenoval po vrsti delavce, kmete in intelektualce, kar stori pri vsaki priliki, in dr. Igor Rosina nima nobenega razloga, trditi, da je imenoval intelektualce imenoma. Z isto pravico bi potem lahko rekel, da je »apeliral« ne samo na intelektualce, temveč imenoma tudi na delavce in kmete. Imenoma bi bilo, če bi bil dejal: Pozivam intelektualca gospoda doktorja Igorja Rosinoviča...

Potem pravi:

»Mi pač ne živimo več v zlati dobi kraljice Viktorije, temveč v času, ko imamo celo različne ekonomsko-politične sisteme v svetu, in dopuščanje ustvarjanja socialnih razlik v prenapetostem in prevelikem sorazmerju z življenjskim standardom mase postane nevarnost za skupnost. Da se bo godilo njemu dobro, če bo njegovemu gospodarju imenitno — vsaj ta občutek mora imeti delavec; samo potem ne bo imel zavesti, če bo treba tvegati življenje, da se bori za gospodo, ne za sebe.«

Navidezno učeno, v resnici pa kolobocija, ki se je ne najde z lepa toliko na enem kupu. Človek ne ve, ali ima opravka z neznanjem, ali z naivnostjo, ali z neprostoovoljno odkritosrčnostjo. Snov zelo mika k podrobnejši razčlenitvi, kolikor je sploh razumljiva; toda zadostujejo naj le kratke ugotovitve najhujših nesmislov. V izvirniku ni nič podčrtanega.

Pisec je sedanja doba čas — z »zlati dobo« se pobavim pozneje — ki dopušča ustvarjanje socialnih razlik. Mar jih šele sedaj, po smrti kraljice Viktorije, od leta 1902. dalje? Pa dopušča jih, kakor da bi večanje socialnih razlik ne bil nujen nasledek kapitalističnega gospodarskega sestava! To »dopuščanje« bi mu bilo celo všeč, samo »prenaglo« bi ne smelo rasti v »preveliko« sorazmerje (!?) z življenjsko ravnijo množice. V tem mu je »nevarnost za skupnost«, ki mu je v potemtakem le množica plus še nekaj. Ali narobe: skupnost minus tisto »nekaj« je masa ali množica, najbrž tista, ki imej »neizogibno zaupanje v svoje vodstvo.«

(Dalje prihodnjič.)

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.